

QUYOSH SISTEMASINING TUZILISHI TO‘G‘RISIDAGI TASAVVURLARNING RIVOJLANISHI

Namozova Nilufar Navoiy davlat pedagogika instituti talabasi
Ilmiy rahbar: **Sayfullayeva Gulhayo Ixtiyor qizi** Navoiy davlat pedagogika
instituti dotsenti

Annotatsiya: Miloddan oldingi IV asrda mashhur yunon faylasufi Aristotel tomonidan Yerning shar shaklida ekanligi isbotlangach, kishilar ongida Koinotning markazida qattiq Yer shari joylashib, uning atrofida yulduzlari bilan qattiq osmon joylashadi va aylanadi degan tasavvur hukmronlik qilardi.

Kalit so‘zlar: Quyosh sistemasi, planeta, Quyosh

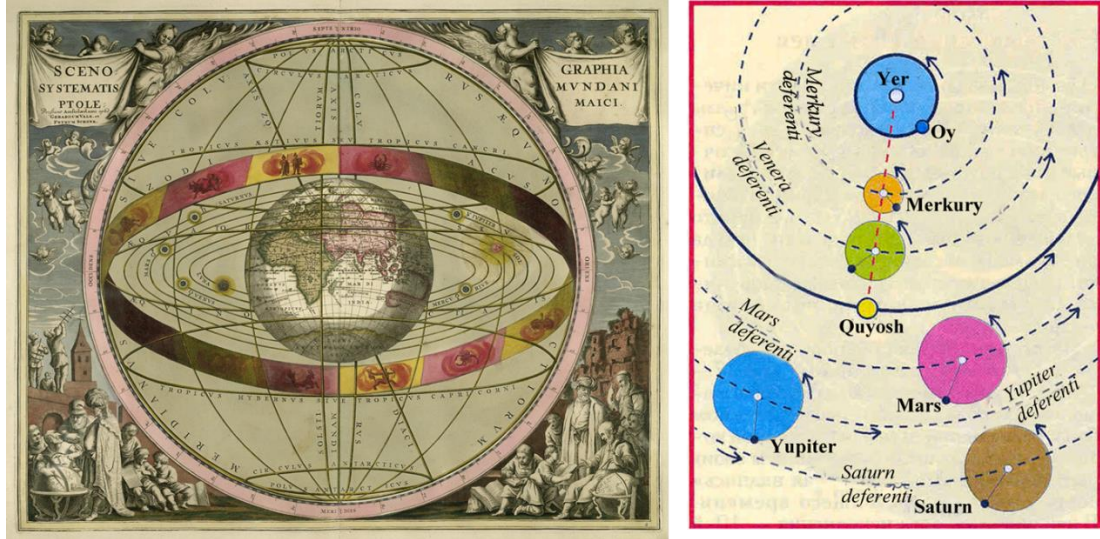
Aristotel

Milodning II asrida astronom Ptolemey Olam tuzilishining geosentrik (ya’ni markazida Yer turadigan) sistemasini yoqlab: Koinotning markazida Yer turib, boshqa planetalar, jumladan, Quyosh, uning atrofida aylanadi. Shuningdek, bu ta’limotga ko‘ra, eng so‘nggi sferada yulduzlar Yerdan bir xil masofada joylashib, uning atrofida aylanadi, degan xulosaga kelindi.

Klavdiy Ptolemey

Ptolemeyning olam tuzilishining geosentrik sistemasini qo‘shimcha ravishda quyidagi rasmlar orqali tushuntirish mumkin

Ptolemeyning Olam tuzilishining geosentrik sistemasi

Abu Rayhon Beruniyning Olam tuzilishi haqidagi fikrlari Olam tuzilishi haqidagi tasavvurlarning shakllanishida vatandoshimiz Abu Rayhon Beruniyning (973-1048) katta xizmati bor. U ko‘p yillik astronomik kuzatishlariga tayanib, planetalardan Merkuriy va Venera Quyoshdan uzoq keta olmasligini (yoy o‘lchovi bilan hisoblanganda) aniqladi va shu asosda, bu ikki planeta Quyoshning atrofida aylansa kerak degan to‘g‘ri xulosaga keldi. Aslida Beruniy geosentrik sistemaning tarafdori bo‘lib qolgan bo‘lsa-da, uning ichki planetalar (Merkuriy va Venera)ga tegishli bu xulosasi XI asrda Olam tuzilishining geliotsentrik sistemasi uchun qo‘yilgan ilk qadam edi (62-rasm).

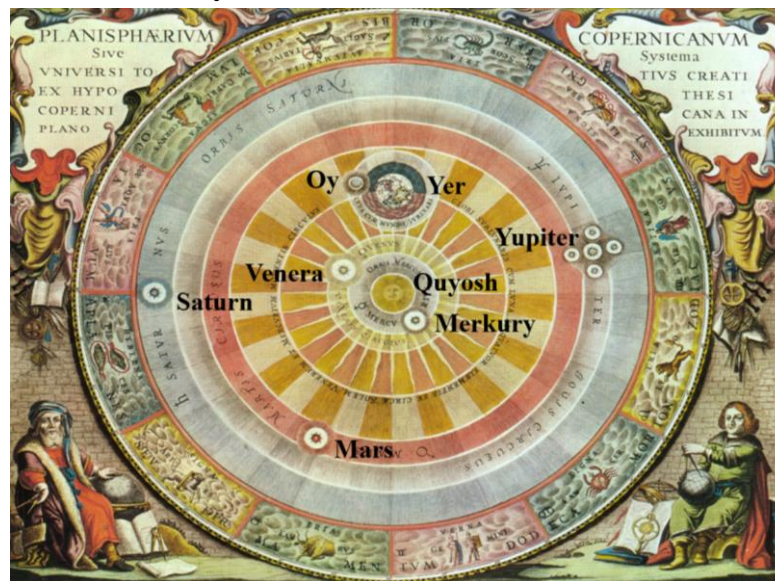
Beruniy yaratgan Olam tuzilishining geliotsentrik sistemasi

Kopernikning olam tuzilishining geliotsentrik ta’limoti.XVI

asrda mashhur polyak astronomi Nikolay Kopernik (1473-1543) tomonidan ko‘p yillik astronomik kuzatishlar asosida Olam tuzilishining geliotsentrik nazariyasi yaratildi.

Bu nazariyaga ko‘ra, Olamning markazida Quyosh turib, barcha planetalar, jumladan, Yer uning atrofida tartib bilan aylanadi. Yulduzlar esa, Ptolemey nazariyasidagi kabi eng oxirgi sferada joylashib, Quyoshning atrofida, bir-biriga nisbatan qo‘zg‘almagan holda aylanadi.

Kopernik birinchi bo‘lib, planetalarning yulduzlar fonidagi sirtmoqsimon harakatlanishining sababi, Yerning Quyosh atrofida boshqa barcha planetalar qatori aylanishi tufayli sodir bo‘lishini aniqladi. Kopernikning Olamning tuzilishi haqidagi bu nazariyasi geliotsentrik nazariya deb nom oldi

Nikolay Kopernik yaratgan Olam tuzilishining geliotsentrik sistemasi

Adabiyotlar ro‘yxati

1. G. I. Sayfullayeva, D.I.Kamolova //Koinot jumboqlari (1-qism)// “Sano-standart” nashriyoti.Toshkent. 2011 yil Noyabr. 124 bet
2. Karrieva, Y. (2020). Strategy of functioning of logistics companies in Uzbekistan. Архив научных исследований.
3. Karrieva, Y. (2020). Транспорт хизматлари бозорини ривожлантириш йўллари. Архив научных исследований, (19).
4. Karrieva, Y. (2020). Автомобил транспорт тизимида логистикани қўллашнинг илмий-услугий асослари. Архив научных исследований, (19).

5. Karrieva, Y. (2020). Логистические процессы во внешнеэкономической деятельности. Архив научных исследований, (14).
6. Karrieva, Y. (2020). Инновационное развитие транспортной системы Узбекистана. Архив научных исследований.
7. Karrieva, Y. (2020). Основные аспекты подготовки профессиональных кадров в системе непрерывного образования. Архив научных исследований.
8. Karrieva, Y. (2020). Транспорт ва коммуникация инфратузилмаси ривожланишини таъминловчи янги лойиҳалар. Архив научных исследований.
9. Karrieva, Y. (2020). Развитие транспортных коридоров для перевозки экспортных грузов Узбекистана (Журнал Биржа Эксперт 2012г.№ 1-2). Архив научных исследований.
10. Karrieva, Y. (2020). Автомобил транспортининг ташкилий-иқтисодий ишончилиқ мезонлари. Архив научных исследований.
11. Karrieva, Y. (2020). Транспортная составляющая логистических систем при внешнеторговых операциях. Архив научных исследований.
12. Karrieva, Y. (2020). Принципы координации деятельности автомобильного транспорта. Архив научных исследований.
13. G. I. Sayfullayeva, D.I.Kamolova // Koinot jumboqlari (2-qism)// “Sano-standart” nashriyoti. Toshkent. 2012 yil May. 88 bet
14. G. I. Sayfullayeva, I R Kamolov, G.J.Kuralova, S.S.Kanatbayev, D.I.Kamolova, D.Z.Ochiltosheva //Quyosh sistemasining mayda jismlari// nomli elektron o‘quv qo‘llanma O‘zbekiston Respublikasi intellektual mulk agentligi. № DGU 05796 2018 yil
15. G. I. Sayfullayeva, I.R.Kamalov, A.Axmedov, M.M.Muhammadiyeva, S.S.Kanatbayev, D.I.Kamalova //Astronomiya fanini o‘qitishda ilg‘or va innovatsion pedagogik texnologiyalarning o‘rni elektron o‘quv qo‘llanmasi // Guvohnoma № DGU 06407 13.02.2019. O‘zbekiston Respublikasi intellektual mulk agentligi Toshkent: 2019 yil